

Juist nu wordt Eefde even één

Eefde wordt doorklieft door wegen, water en spoorlijnen. Links: fietsers wachten bij één van de overgangen. Rechts: het Twentekanaal. FOTO'S HERMAN ENGBERS

Drie spoorlijnen, een kanaal en een autoweg doorsnijden Eefde in de Achterhoek. Het 'dorp zonder hart' verwacht nog meer bedrijvigheid: extra goederenstromen uit Rotterdam per spoor en schip. Toch zijn bewoners positief. 'Nu is de kans om er één dorp van te

maken.'

QUIRIJN VISSCHER

In één klap stond Eefde op de kaart begin dit jaar. Letterlijk. Maar Joost Düking hoorde de klap niet, in die nacht van 2 op 3 januari. Niet goed althans. De ontwerper woont en werkt nabij de sluis en 'hoort de scheepsmotoren ronken in zijn achtertuin'. Hij hoorde wel iets, maar realiseerde zich niet dat één van de sluisdeuren naar beneden kon zijn gevallen. Eefde (gemeente Lochem) was even dagelijks in het nieuws met updates over het gestremde Twentekanaal en zijn 'gevangen' schippers.

Nu de mediakaravaan is vertrokken en de binnenvaartschepen de IJsselmonding weer goed kunnen bereiken, rolt Düking schetsen uit op zijn werktafel: kaarten van het sluisencomplex en het dorp. Eefde (4.300 inwoners) is een atypisch dorp: het heeft geen hart. Integendeel, Eefde wordt doorsneden door het kanaal met zijn hoge sluis, drie spoorlijnen, een drukke provinciale weg én het landgoed aan de Eefsche Beek. Eefde is verknipt, staat in het Dorpsplan 2010 over de plattegrond.

Een groeiende goederenstroom tussen de Nederlandse zeehavens en het Europese achterland zal Eefde doorkruisen. Meer schepen en vrachtreinen wurmen zich straks door het lommerrijke dorpje, zeker als de Tweede Maasvlakte bij Rotterdam opengaat. Minister Schultz (VVD) van infrastructuur reserveerde in februari 69 miljoen euro voor een tweede sluis. Ze overweegt ook tientallen dagelijkse ritten met vrachtreinen toe te staan tussen de Betuweroute en grensovergang Oldenzaal. Via Eefde.

Hoe blijft dit Achterhoekse 'dorpje zonder hart' leefbaar? Eefde kent geen dominante religie, geen oude kerk en geen historisch plein waar de dorpingen elkaar kunnen

treffen. De plattegrond van Eefde laat vooral verbrokkeling zien. Het sociale leven wordt bijeengehouden door de Oranjevereniging, zeggen veel inwoners. Het bekendste bouwwerk is Sluis Eefde uit 1933, ontworpen door Dirk Roosenburg. Aan het sluisencomplex, een Rijksmonument, ontleent Eefde veel bekendheid.

De komst van een tweede sluiscolk brengt het dorp massaal op de been. Niet omdat de inwoners protesteren, maar omdat zij Sluis Eefde meer bij het verknipte dorp willen betrekken. Er is een leugenbankje waar lokale senioren het schutten van de schepen volgen. "Maar verder gebeurt er tot nu toe niks", zegt Düking. Met regionale kunstenaars ontwierp hij daarom een kunstroute bij de sluis. Daar kan Rijkswaterstaat zijn voordeel mee doen. Een terrasje bij de dijk zou fijn zijn. En Düking is niet de enige met ideeën.

De Dorpsraad Eefde trekt sinds 2008 als een wervelwind door het dorp om wensen te peilen en problemen te noteren. Na het dorpsplan in 2010 en een sociologisch dorpsonderzoek door Wageningen Universiteit in 2011 ontstond het idee om de sluisuitbreiding ten gunste van Eefde te laten komen. Uit een brainstorm tussen Rijkswaterstaat, de universiteiten in Nijmegen, Twente en Wageningen, het waterschap Rijn en IJssel en de dorpsraad, ontstond een nieuw project: Highport.

Highport brengt alle instanties die plannen met Eefde hebben bij elkaar. Ze stemmen die nu onderling af, zodat het dorp leefbaar blijft en er in sociaal, economisch en groen opzicht op vooruitgaat. Zo wil Rijkswaterstaat toeristen het schutten van de schepen beter laten zien. LochemEnergie overlegt met Rijkswaterstaat over het realiseren van een waterkrachtcentrale in de sluis. Per project worden afspraken

gemaakt tussen alle betrokken partijen.

De Dorpsraad Eefde ziet zichzelf als verbindende schakel. De deelnemers ondertekenen op 7 december in het dorpshuis intentieverklaringen over hun deelprojecten.

Zoveel dorpsregie was wel even wennen op het gemeentehuis in Lochem. Toch besloot de gemeenteraad de regie deels uit handen te geven aan de Highport-werkgroepen. In november stemde de raad er schoorvoetend mee in. Nog niet eens zo lang geleden leek Eefde hard op weg naar verwaarlozing en leegloop.

"Mensen wonen graag in Eefde", zegt de verantwoordelijk wethouder Thijs de la Court (GroenLinks). "Maar die kwaliteit is kwetsbaar. Het gaat slechter met de middenstand. De Eefsche Beek zie je amper en hij stinkt. Nu is het moment om in te grijpen. En dan is er het rijksbeleid: we maken ons zorgen om de gevolgen van het goederenspoorvervoer. Vervoer over water vinden we belangrijk. We zijn blij met die tweede sluis, een regionale economische impuls."

"De sluis zet Eefde op de kaart", zegt oud-agrariër Ab Aalderink in dorpscentrum 'Het Hart' in het noordelijk deel van Eefde. "Er moet meer mee gebeuren." Aalderink heeft met dorpsgenoten jaren geprobeerd Eefde een logisch middelpunt te geven. In 1993 is daarvoor de stichting 'Hart voor Eefde' opgericht. Het resultaat was het dorpshuis met de symbolische naam. In 2007, na het gemeentelijke samengaan van de gemeenten Gorssel en Lochem, stopte de stichting. De fut was eruit.

Nog altijd heeft Eefde twee centrumachtige plekken: het noordelijke deel met Het Hart en de supermarkt en het zuidelijke deel met de andere winkels. Ertussen liggen landgoed 't Haveke en een van de spoorwegovergangen. "Het noordoosten is het sociaal-culturele dorpscentrum", zegt Aalderink. "Het

zuiden is voor de middenstand, met een pleintje dat nog is aangelegd met het laatste geld van de gemeente Gorssel. De reuring trekt daar nu weg. Ik zeg: kies één kern."

Toch hoort versnippering ook bij Eefde, weet Aalderink: "Eefde is ontstaan uit buurtschappen rond een bakker en smederij; niet rondom een kerk, een café en een aantal neringdoenden." De opdeling van Eefde, eerst door de negentiende-eeuwse spoorlijnen en in 1930 door het Twentekanaal, leidde tot steeds weer een nieuwe dorpsbakker erbij, totdat er zeven waren. De lijnen naar Deventer, Hengelo, Winterswijk en Zutphen maakten Eefde een aantrekkelijke vestigingsplaats.

Eefde werd een allegaartje. Zo kwamen er instellingen voor 'ondeugende jongens en dames', in de woorden van Aalderink. Die organisaties zijn er nog altijd. Defensie opende de Detmerkazerne, maar die gaat nu dicht. De gemeente broedt met het Rijk op een goede herbestemming. Midden door het dorp wurmt zich bovendien al het autoverkeer tussen Zutphen en Deventer of de A1. Een rondweg is bijna af en gaat volgende maand open. Voor Het Hart komt dan plek vrij voor echte dorpsbrink.

De gemeente en de oude dorpsstichting verzandden vijf jaar geleden nog in weerkerende discussies over kleine dorpskwesties. "Zeventien pagina's vol punten", herinnert De la Court zich. In 2007 stopte de stichting. Maar met de nieuwe vereniging Dorpsraad Eefde in 2008 wijzigde de werkwijze. Openbare Werken zou actiever losliggende stoeptegels en andere praktische problemen oplossen. Dat gaf de Dorpsraad Eefde tijd om met de dorpingen toekomstplannen te smeden.

Na dorpsbijeenkomsten en -enquêtes liggen er flinke rapporten over het verknijpte dorp in het Achterhoekse groen. Na 'atelierbijeenkomsten' voor Highport is het moment aangebroken dat er

uit deelprojecten concrete plannen komen. Rijkswaterstaat wil Sluis Eefde omvormen tot Europa's duurzaamste. Met de groene energiemaatschappij Lochem Energie en het waterschap wordt gekeken naar waterkracht turbines in de sluis en in de nabije Berkel.

Henk Stormink, voorzitter van zowel de dorpsraad als van Lochem Energie, ziet volop kansen om de sluis bij het dorp te betrekken. "Het is een trekpleister", vindt hij. "We proberen aan te sluiten bij het sluisproject met een leerwerkprogramma. We overleggen daarover met de provincie Gelderland, het UWV, Rijkswaterstaat en de gemeente. In de jaren dertig, ook een crisistijd, was het graven van het Twentekanaal een werkgelegenheidsproject. Ook die historie maakt dit aantrekkelijk."

Stormink ziet talloze actieve dorpsgenoten. Düking raakte gefascineerd door de nieuwe rondweg om het dorp. Hij schetste een masterplan voor Eefde: "Ik beseft: nu is de kans om er één dorp van te maken."

Een paar straten verderop vertelt Katrien van Scheijen over haar fotoproject van honden en hun baasjes op de dijk bij de sluis. Voor een tentoonstelling. "Je kent elkaar alleen van de hond", zegt ze. "Nu onze uitlaatplek weggaat vanwege de tweede sluis leg ik de huidige situatie vast."

De Rijksplannen met goederentreinen hangen als een donkere wolk boven Eefde. Het is de vraag wat Rutte II overneemt van het vorige kabinet. Dat wilde vervoerders nog vanaf 2020 toestaan om vrachtreinen in Gelderland te laten afslaan van de Betuweroute. Het leidde tot breed protest. De nieuwste kabinetsplannen zijn echter vaag. Eefde overziet een en ander nog niet. Gaan extra goederentreinen straks rijden via het dieselspoortje naar Hengelo? Gaan ze over de drukke lijn richting Deventer? Of komen ze niet?

Bij de fietsenzaak van de familie Onstenk komen de stickers van 'Stop de Noordtak' weer op tafel. In de jaren negentig liep Lenie Onstenk langs alle deuren van haar woonwijk aan de provinciale weg en bij de drukke spoorovergang met treinen van en naar Deventer. "Ik doe het zo weer als het moet", zegt ze. Bij de aanleg van de Betuweroute was een noordtak gepland die Eefde zou doorklieven. Die bleek te duur en werd geschrapt. Nu is het gewone spoor in beeld voor extra vrachtritten.

Onstenk voorziet spoorbomen die bijna altijd dicht zijn, of anders wel een tunnel in de voortuin. Op het gemeentehuis reageert wethouder De la Court voorzichtig op de spoorplannen, want 'nu is niet het moment om campagne te voeren'. De gemeente is tegen massale vrachtritten, maar hij vermoedt dat de milieueffectrapportage zoveel 'ellende' laat zien, dat het Rijk zal schrikken van de hoge kosten om de leefbaarheid langs het spoor te garanderen. En ervan zal afzien.

Dan liever extra scheepvaart over het Twentekanaal. Die is tussen 1930 en 1938 deels met de hand gegraven om textiel fabrieken in Enschede, Hengelo en (via een zijtak) Almelo van een vaarverbinding te voorzien. Inmiddels werkt Rijkswaterstaat aan verbreding van de kanalen. Voorbij de sluis in Adorp (Almelo) is met Overijssels geld een kanaal naar Drenthe aangepast. Zo varen nu al containerschepen van Rotterdam via Eefde naar een haven- en railterminal in Coevorden.

Op een zonnige herfstmiddag drommen achter de marechausseekazerne in Eefde schoolkinderen en ouders bijeen. Burgemeester Spekrijse van Lochem is er en Stormink. Op tafeltjes staan wijn en sap al klaar. Eefde is uitgelopen voor de onthulling van een mozaïek in een spoortunneltje. De kunstenaar krijgt een symbolisch bord van 'station Eefde' uitgereikt terwijl achter hem de dieseltreintjes voorbij zoeven. Sinds 1930 heeft het dorp geen

station meer.

Toch sombert Eefde niet over zichzelf. Doorsnijdingen brengen Eefde bijeen. Ze dwingen de inwoners na te denken over hun dorp. Ook zonder centraal dorpsplein vinden ze elkaar: bij de tentoonstelling over de honden bij de sluis, bij de opening van een rondweg, bij de creatieve sessies van Highport en - als het nodig is - bij een goederentreinprotest. Maar eerst steekt de dorpsraad al zijn energie in de autoluwere toekomst van de provinciale weg door het dorp.

Düking denkt al verder vooruit: "De kazerne kan een kruisbestuiving bieden aan de drie universiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van waterkennis. Dan wordt een eigen station Eefde weer rendabel. Die houdt meteen die goederentreinen tegen."

Tweede sluis nodig vanwege drukte

Sluis Eefde ligt aan de IJssel aan het begin van de Twentekanal naar Enschede en Almelo. De sluis is te klein. Schippers moeten tot vijftig minuten wachten voor ze worden geschut. Een tweede sluis kolk moet die tijd halveren. De sluis verwerkt jaarlijks 15.000 schepen die 70.000 containers en 60 miljoen ton lading meenemen.

Minister Schultz besloot in februari tot de komst van de tweede sluis. De bouw ervan begint in 2014. Als de sluis in 2017 klaar is, kunnen schepen geschut worden van 110 meter lang en een vaardiepte van maximaal 3,50 meter. Rijkswaterstaat hoopt met regionale overheden, inwoners en universiteiten bij Eefde de duurzaamste sluis van Europa te ontwikkelen. Die moet waterkracht gaan opwekken.

"Welke plannen heeft Rutte II met het goederentransport richting Eefde?,,